

Omezení exekuce na pozadí některých právních předpisů z 2. poloviny 19. století před přijetím exekučního řádu roku 1896

JUDr. Roman Chaloupka

Fakulta právnická, Západočeská univerzita v Plzni

Abstrakt: Příspěvek se zabývá vybranými předpisy z oblasti práva exekučního, které byly vydány v druhé polovině 19. století před přijetím exekučního řádu roku 1896. Jednalo se o předpisy, které umožňovaly vyloučení některých věcí z výkonu rozhodnutí či omezení exekuce a ochranu dlužníka před nepřiměřeným zásahem do jeho práv.

Abstract: The paper deals with select legislation in the area of distraint and execution, published in the second half of the XIXth century before the Code of Execution was passed in 1896. These pieces of legislation allowed for excluding some categories of chattels and other things from execution of a judgement, or for limiting the execution and protecting the debtor from disproportional impact on his or her rights.

Klíčová slova: exekuce, omezení exekuce, ochrana dlužníka, právo, zákon, nařízení

Key words: execution, distraint, limitation of execution, debtor protection, law, statute, regulation

V oblasti exekučního práva nastaly od 1. ledna 2022 významné změny. Na základě zákona č. 286/2021 Sb. dochází k jedné z nejrozsáhlejších novel výkonu rozhodnutí a exekuce. Tato novela mimo jiné přináší omezení exekuce, jako například omezení mobiliárních exekucí důchodců, tělesně postižených lidí a dluhů z dětství. S legislativní úpravou omezení exekuce se setkáváme již ve starší právní úpravě 20. století a stoletích mu předcházejících.

Tento příspěvek je směřován na omezení exekuce druhé poloviny 19. století. Ve druhé polovině 19. století, ještě před vydáním exekučního řádu z roku 1896, došlo k vydání celé řady právních předpisů umožňujících vyloučení některých věcí z výkonu rozhodnutí či omezení exekuce a ochranu dlužníka před nepřiměřeným zásahem do jeho práv.

Císařským nařízením č. 102/1865 ř. z.¹ byly od exekuce osvobozeny peníze a naturálie, které se poskytovaly ze státních, zemských nebo jiných veřejných prostředků ke zmírnění nouze. Císařské nařízení stanovilo, že „peníze a naturálie, ježto pro ulevění nouze v některé zemi neb části země nastalé, z důchodů státních neb zemských nebo z jiných fondů veřejných byly za pomoc nebo za splatnou zálohu té nebo oné osobě aneb té neb oné obci poukázány nebo vydány, nemohou se ani v obstavku ani v exekuci brátí, ani zastavením neb postoupením k něčemu jinému obrátiti nežli k tomu, k čemu jsou určeny“.²

Zákonem č. 112/1872 ř. z.³ byla omezena exekuce na plat soudcovského úředníka, když se vymáhal postihem státní nárok na náhradu. V ustanovení tohoto zákona bylo stanoveno, že „... mohou se také plat a jiné příjmy služební úředníka soudcovského až do třetiny v exekuci vzítí, ale tak, aby roční suma 350 zl. byla exekuce zproštěna“.⁴

Jak bylo výše naznačeno, existovala také řada různých předpisů umožňujících vyloučení některých věcí z výkonu rozhodnutí. Například se jednalo o zákon č. 63/1873 ř. z.,⁵ o zajištění a o exekuci na platy z poměru pracovního a služebního. Tímto zákonem bylo vyloučeno provádění exekuce na plat a jiné příjmy služební, které ročně nepřesahovaly 600 zlatých.⁶

V ustanovení paragrafu 5 zákona bylo uvedeno, že co je v § 2 a § 3 stanoveno, nelze smlouvou vyloučit či omezit. A dále „pokud zjištění a exekuce podle § 2 a § 3 nemá místa, nebo se jim může odporovati, nemá také žádné jiné opatření skrze cesi, poukázání, zastavení nebo skrze nějaké jiné právní jednání právního účinku, bylo-li opatření

¹ Nařízení císařské vydané dne 22. prosince 1865, jímžto pomoci, dávané pro ulevění nouze z důchodů státních neb zemských nebo jiných fondů veřejných, sprostíují se obstavky a exekuce.

² Čl. I. císařského nařízení č. 102/1865 ř. z.

³ Zákon, daný dne 12. července 1872, jímžto se pro vykonání článku 9 základního zákona státního, daného dne 21. prosince 1867 (čl. 144 zák. říšsk.), o moci soudcovské, pořádá právo stran, žalovati pro porušení práva od soudcovských úředníků u vykonávání úřadu způsobené.

⁴ Viz § 24 zákona č. 112/1872 ř. z.

⁵ Zákon, daný dne 29. dubna 1873, o tom, jak se mohou příjmy z postavení pracovního nebo služebního zjišťovati a exekuce na ně vésti.

⁶ Viz § 2 zákona č. 63/1873 ř. z. Později byla tato částka zvýšena. K tomu blíže viz zákon č. 123/1882 ř. z. uvedený níže tohoto příspěvku.

učiněno dříve toho dne, kteréhož se měla záplata⁷ vydati, aneb bylo-li učiněno téhož dne, však dříve, než byla záplata vydána“.

Zákon řešil i otázku omezení exekuce u vězňů, a to tak, když stanovil: „Na podíl ve výdělku z práce, který se přiděluje trestancům, nemůže se soukromému věřiteli trestancovu povolití zjištění ani exekuce, pokud se podíl trestanci nevydá. Když pak se tento podíl ve výdělku trestanci vydá, může ho věřitel zjištěním neb exekucí stíhati teprve po třidce dnech, když byl trestanec z vězení propuštěn.“⁸

Zákon se nevztahoval na platy a jiné příjmy „služebním úředníkům a služebníkům dvorských, státních, zemských a fondů veřejných, příslušníkům zbrojné moci,⁹ ani vůbec k takovému platu a takovým příjmům služebním, kteréž dle zvláštních zákonů buď naprosto se nemohou obstarávkou aneb exekucí stíhati nebo se jí mohou stíhati jen z části...“¹⁰

Zákon č. 56/1882 ř. z.¹¹ nepřipouštěl exekuce na peněžité úspory uložené u úřadu poštovní spořitelny a též vkladních knížek poštovních spořitel. Ustanovení tohoto zákona výslovně stanovilo, že „exekucní odevzdání knížky spořitelny poštovské není dopuštěno“.¹²

Zákon č. 123/1882 ř. z.¹³ řešil problematiku exekuce na platy osob pracujících ve veřejné službě a osob po nich pozůstalých. Tento zákon stanovil, že ze stálých služebních platů, jako ze služného, z gáže, z čekacího, z osobních přídavek, z přídavek pro stáří, z funkčních přídavek, z aktivních přídavek a z jiných podobných platů v případě vojenských osob, úředníků a sluhů v dvorské, státní, zemské, okresní, obecní, ve službě některého fondu veřejného postavených, duchovních správců církví a náboženských společností uznaných zákonem a z příjmu duchovních obročí, byla exekuci podrobena jen třetina, a i tato třetina s tím omezením, že dlužníkovi z úhrnné sumy těchto platů musí zůstat ročně 800 zlatých. Pokud se vedla exekuce a byla poskytnuta výživa příslušící ze zákona, pak byla exekuce omezena tak, že dlužníkovi muselo ročně zůstat 300 zlatých.¹⁴

Zákon dále vyjmenovával, kdo se považuje za osoby vojenské a kdo za úředníky a sluhy ve veřejné službě. Dle jeho ustanovení za vojenské osoby byly považovány osoby zemské obrany, osoby náležející k zemským střelcům, k četnictvu, k vojenské policejní strážní a osoby patřící ke sboru vojenské stráže při civilních soudech. Za úředníky a sluhy považoval například profesory, učitele, výpomocné učitelké osoby a sluhy při státních, zemských a obec-

ních vyučovacích ústavech a konfesionálních školách, které se pokládaly za náboženské ústavy některých církví nebo náboženských společností zákonem uznaných.

V případě výslužného těchto výše jmenovaných osob, ke kterému náležely též platy deficientů, platy z milosti, osobní přídavky a jiné podobné důchody a platy, které byly poskytnuty vdově nebo dětem těchto osob, mohla být exekuci podrobena pouze třetina, a i ta s tím omezením, že dlužníkovi z celkové sumy těchto platů muselo ročně zůstat 500 zlatých. V případě odbytného mohla být stížena exekucí jen třetina, a ta pouze potud, že dlužníkovi musel zůstat obnos 500 zlatých.¹⁵

Podle zákona byly zcela vyjmuty z exekuce peněžité nebo naturální platy stanovené k zapravení nákladů veřejné služby, dále denní platy, mzdy, platy vojínů, ošetřovné invalidů, příplatky raněným, platy, které byly spojeny s držbou medailí za udatnost a plat, který jakožto pohřebné nebo úmrtní nebo z jiného podobného titulu byl poukázán pozůstalé rodině po některé osobě tímto zákonem určené. Kromě tohoto byly z exekuce zcela vyjmuty poplatky, které byly přímo dávány za náboženské výkony duchovním správcům.¹⁶

Zákon dále také řešil omezení exekuce na tzv. svatební vojenskou jistotu. Než přejdeme k omezení exekuce v tomto případě, je namístě alespoň v krátkosti představit tento institut. Svatební vojenská jistota představovala kauci, která byla poskytována pro zlepšení obydlí důstojnických rodin, za živa hlavě rodiny a po úmrtí důstojníka pro opatření a výživu vdovy a sirotek. Svatební kauci či jistotu mohl poskytnout ženich, ale také nevěsta nebo její rodiče, poručík apod. Mohlo jít o jistinu v cenných papírech nebo jako obnos vtělený na nemovitý majetek, nebo konečně i o pouhý výkaz, úpis poskytovat do manželství úroky jistiny přiměřené.¹⁷

Výše svatební kauce byla v armádě přesně stanovena pro každý stupeň hodnosti, zároveň s ohledem na stáří ženicha. Čím byl ženich mladší a čím měl nižší stupeň vojenské hodnosti, tím byla kauce vyšší. Důstojník zdola včetně do setníka (řadododního poručíka) ve věku pod třicet let a u generálního štábu i přes věk třiceti let potřeboval kauci, která odpovídala ročnímu příjmu 1500 zlatých, nad třicet let 1000 zlatých, štábní důstojník 800 zlatých. Od generálmajora (*contreaadmirála*) včetně nahoru a důstojníci na odpočinku se mohli oženit bez kauce. U důstojníků, kteří obdrželi řád Marie Terezie, se požadovala kauce nižší o obnos příjmů spojených se stupni řádu. Sňatky bez kauce nebo s menší kaucí mohl povolit pouze z milosti samotný panovník.¹⁸

Nesoucí se úpisy ke kauci se uchovávaly v pokladně k umoření státních dluhů, pokud žili oba manželé, popřípadě rodiče. Pokud důstojnické děti osiřely, pak kauce byla uchována až do jejich zletilosti u dotyčného vrchnoporučenského soudu, a po dosažení jejich zletilosti

⁷ Mzda, plat. Pozn. autora.

⁸ Viz § 6 zákona č. 63/183 ř. z.

⁹ Tj. osob pracujících ve veřejné či státní službě. Omezení exekuce u těchto osob řešil zákon č. 123/1882 ř. z. níže v příspěvku uvedený.

¹⁰ § 7 zákona č. 63/1873 ř. z.

¹¹ Zákon, daný dne 28. května 1882, o zařízení poštovských spořitel v královstvích a zemích na říšské radě zastoupených.

¹² Čl. 17 zákona č. 56/1882 ř. z.

¹³ Zákon, daný dne 21. dubna 1882, o exekuci na platy osob ve veřejné službě postavených a osob po nich pozůstalých.

¹⁴ § 1 zákona č. 123/1882 ř. z.

¹⁵ § 2 zákona č. 123/1882 ř. z.

¹⁶ § 3 zákona č. 123/1882 ř. z.

¹⁷ Viz Kauce. In: *Ottův slovník naučný*. Čtrnáctý díl. Praha: J. Otto, 1899, s. 89–90.

¹⁸ Tamtéž.

získaly svůj podíl v držení. Celou kauci si pak mohli vyvednout plukovníci (řadodlní kapitáni), kteří byli povýšeni do generálmajorské (contreadmirálské) hodnosti, a důstojníci, kteří šli do výslužby, a částečně důstojníci po dosažení třiceti let nebo získající vyšší hodnost.¹⁹

Dle zákona mohla být vedena exekuce na úroky svaatební vojenské jistoty jen na ty závazky, které byly přijaty za manželství oběma manžely, po pominutí ale manželství pozůstalou vdovou po manželu. Exekuci byla podrobena pouze třetina těchto úroků, a i ta s tím omezením, že ročně muselo zůstat 500 zlatých.²⁰

Zákon, jakožto zde jiné uváděné předpisy omezující exekuci, zakotvil kogentnost svých ustanovení, tj. nemohla být vyloučena nebo omezena na základě smlouvy mezi věřitelem a dlužníkem a dále, že „žádná opatření postupem, poukazem, zástavou neb jiným jednáním právním, předpisům v těchto paragrafech obsaženým se přičítá, nemá účinku právního“.²¹

Zákon č. 48/1885 ř. z.²² omezil exekuci na záruku (kauci) složenou majitelem zastavárni činností, kdy stanovil následující: „... Tato kauce může pro jiné pohledávky do zástavy nebo exekuce vzata býti toliko bez újmy tohoto přednostního práva uvedeným nárokům na náhradu příslušícího. Takovéto pohledávky mohou zapraveny býti z kauce teprve za rok po nabytém právu zástavním, respektive po vydobyté exekuci, a jen tou měrou, nakolik před vydáním kauce nebyly u živnostenského úřadu ohlášeny nároky na náhradu, které provozáním zastavárni živnosti vznikly proti majiteli jejím.“²³

K dalším zákonům patřil zákon č. 74/1887 ř. z.²⁴, na základě kterého se z exekuce mohly vyloučit určité movité věci a současně bylo zakázáno oddělené exekuční postihování nemovitostí. Exekuce nemohla být vedena například na předměty, které užívaly k vykonávání bohoslužby zákonem uznané církve nebo náboženské společnosti.²⁵

Dle výše uvedeného zákona nesměla být dále exekuce vedena na šaty, peřiny, prádlo, domácí a kuchyňské nářadí, zejména kamna a krby, pokud tyto předměty byly nevyhnutelně potřebné pro dlužníka a pro jeho ve společné domácnosti s ním žijící rodinné členy i čeleď, exekuci nepodléhaly potraviny a palivo potřebné na dva týdny, ale například i dojná kráva nebo dle výběru dlužníka dvě kozy nebo tři ovce spolu se zásobami píce a steliva k jejich výživě a podestýlání.

Z exekuce byly vyňaty též předměty, které potřebovaly k výkonu povolání důstojníci, úředníci, duchovní, učitelé, advokáti, notáři, lékaři, umělci, jakožto i jiné osoby vykonávající vědecké povolání. A též předměty, které potřebovali k osobnímu výkonu svého zaměstnání řemeslníci, nádeníci, tovární dělníci či porodní báby.

K dalším předmětům, které byly vyňaty z exekuce, náležely knihy, které dlužník a s ním žijící rodinné členové ve společné domácnosti užívali v kostele nebo ve škole, dlužníkův svaatební prsten, spisy a rodinné obrazy (vyjma rámu), řády a čestné odznaky.²⁶

Další zákon č. 75/1888 ř. z.²⁷ změnil ustanovení § 2 zákona č. 68/1873 ř. z. v tom smyslu, že zvýšil částku nepodléhající exekuci na 800 zlatých u platu a jiných příjmů, a nově 500 zlatých u výslužného a 500 zlatých u odbytného: „Plat a jiné služebné příjmy osob ve službě soukromé trvale ustanovených nemohou se takovými opatřeními stíhati, když veškerá summa těchto příjmů na rok nečiní více než 800 zlatých. Za trvalé v tomto smyslu pokládá se postavení služební, když jest dle zákona, smlouvy nebo zvyklosti nejméně na rok ustanoveno, aneb není-li doba určitě ustanovena, když jest k rozvázání svazku služebního nejméně tříměsíční výpověď vyměřena.“²⁸

„Z výslužného, jež osobám v soukromé službě trvale ustanoveným ... od jich zaměstnavatelů se poskytuje, pak z platů, které pro služby těchto osob jich vdovám nebo dětem propůjčeny byly od zaměstnavatele, dále z oněch pensí, provisí, výživného a výchovného, které ústavy, společnosti nebo spolky, jichž účelem jest podporovati nebo zapaťřiovati své členy a osoby po nich pozůstalé, dávají osobám těmto, podrobena jest exekuci toliko ta částka, o kterou roční důchod z této příčiny náležejí převyšuje summa 500 zlatých.“

Z odbytného, které osobě v soukromé službě trvale ustanovené nebo vdově nebo dětem po osobě této poskytnuto jest od zaměstnavatele, podrobena jest exekuci rovněž jenom ta částka, o kterou odbytné přesahuje summu 500 zlatých.“²⁹

Zákon č. 64/1889 ř. z.³⁰ nepřipouštěl exekuční a zajišťovací prostředky na zboží, o kterém byl vydán skladní list, a na práva „jež vlastníku držebního listu nebo warrantu ke zboží příslušejí...“.³¹

Závěrem

Všechny výše předložené právní předpisy obsahující omezení exekuce byly ponechány i po přijetí nového exekučního řádu v roce 1896. Pravidla, která byla uvedena v těchto předpisech, měla kogentní povahu a strany si stanovené omezení exekuce nemohly platně vyloučit na základě smlouvy ani žádným jiným právním jednáním.

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ § 5 zákona č. 123/1882 ř. z.

²¹ § 7 zákona č. 123/1882 ř. z.

²² Zákon, daný dne 23. března 1885, jímž vydávají se některé předpisy o živnosti zastavárni.

²³ § 3 zákona 48/1885 ř. z.

²⁴ Zákon, daný dne 10. června 1887, jímž mění, vztažmo doplňují se některé předpisy exekučního řízení k vymáhání peněžných pohledávek.

²⁵ Srov. § 1 zákona č. 74/1887 ř. z.

²⁶ Blíže viz § 2 zákona č. 74/1887 ř. z.

²⁷ Zákon, daný dne 26. května 1888, o exekuci na platy v soukromé službě trvale ustanovených a osob po nich pozůstalých, dále na výslužné, provise, výživné a výchovné, jež ústavy, spolky nebo společnosti poskytují svým členům a osobám po nich pozůstalým.

²⁸ Čl. I. zákona č. 75/1888 ř. z.

²⁹ Čl. II. zákona č. 75/1888 ř. z.

³⁰ Zákon, daný dne 28. dubna 1889, o zřizování a provozování veřejných skladů a o skladních listech od nich vydaných.

³¹ § 37 zákona č. 64/1889 ř. z.